

PREMA SOCIOLOGIJSKOJ KONCEPTUALIZACIJI EMOCIJA

Korana Simonović

Filozofski fakultet, Zagreb
e-mail: ksimonov@ffzg.hr

Sažetak

Oslanjajući se na teorijsko-istraživačke pravce koji su se razvili u zadnjih tridesetak godina unutar područja sociologije emocija u uvodnom dijelu rada iznosim pitanja koja su služila kao polazište za uvođenje fenomena emocija u sociologijski diskurs. U nastavku upućujem kritiku na navedene teorijske doprinose, navodim njihove nedostatke s obzirom na neadekvatnu sociologijsku konceptualizaciju emocija, te usmjeravam pažnju na moguće dodirne točke svih pravaca. Nakon toga predlažem smjernice koje bi vodile prema sociologijskoj definiciji emocija kao društvenih činjenica, čime bi se emocije konceptualizirale osim mikro i makro-sociologijski, što bi omogućavalo njihovo povezivanje s ključnim sociologijskim pojmovima kao što su društveni red, struktura i djelovanje te značenja i akcija. Završavam s pretpostavkom da je dijalog između svih teorijskih dosega unutar sociologije koji se bave emocijama neophodan moment daljnjeg smjerenja prema razumijevanju veze između suvremenih društvenih zbivanja, odnosa prema životu i emocija, te da je takav dijalog moguć ako se utvrdi osnovna sociologijska konceptualizacija emocija.

Ključne riječi: *emocije kao društvene činjenice, emocionalne predodžbe, emocionalne struje, emocionalizacija društva, makro-pristup emocijama, sociologija emocija, sociologijska konceptualizacija emocija*

UVOD

Koja je uloga emocija u kontekstu razmatranja odnosa između čovjeka, prirode i društva – okvirno je pokretačko pitanje ovog rada. Dakako ovo pitanje, iako je izuzetno opširno, upućuje na potrebu za sociologijskim utemeljenjem fenomena emocija, s obzirom da je analiza navedenog odnosa jedno od osnovnih problema sociologijskog područja. No prije nego uđemo u sociologijsko promišljanje emocija neophodno je navesti neke osnovne momente po kojima se može zaključiti da je sociologijski interes za emocije potreban i da može doprinijeti preciznijoj identifikaciji nekih suvremenih društvenih problema. Ustrajanje na uvođenju emocija u sociologijsku analizu, između ostalog, pomaže objašnjenju onih suvremenih društvenih aktivnosti koji smanjuju čovjekovu slobodu a prikazuju se kao najbolje moguće aktivnosti, kao i otkrivanju onih skrivenih činitelja koji mogu poslužiti kao ključ za razumijevanje brojnih društvenih događaja.¹ Primjerice, Neuman (1992) govori o važnosti razumijevanja straha kao mehanizma društvene kontrole, dok Milton (2002) sugerira da nedostatak pozitivne emocionalne povezanosti prema živoj okolini ima ozbiljne posljedice po opstanak svega na zemaljskoj kugli. Ci-

frić (2007) također doprinosi navedenoj ideji, kroz identifikaciju potrebe za emotivnim kutom gledanja ka razumijevanju čovjekovog odnosa prema živim bićima. Emocije tako mogu biti važne kao eksplanatorna varijabla u istraživanju odnosa prema životu općenito, kao i u razumijevanju društvenih odnosa, jer s jedne strane one mogu posredovati u kreiranju društvenih gibanja i održavanja odnosa, dok s druge strane one mogu biti posljedica društvene konstrukcije stvarnosti, te se iz njih mogu iščitavati tendencije same društvenosti. Osim toga, društveni svijet je prošaran emocijama, one su sastavni dio institucija, ideologija, privatnih i javnih odnosa, interesnih zajednica, društvenih pokreta (Jasper, 1998), ratova, terorističkih napada, etničko-nacionalno-rasno-vjerske problematike (McLaughlin, 1996), rodnih odnosa, itd. One su također sastavni dio globalizacijskih procesa, multikulturalizma, konzumerizma, konformizma, podložnosti; antiglobalističkih, eko- i feminističkih akcija (Goodwin i sur., 2003) itd. Upravo ih možemo promatrati s obzirom na sva navedena, i još mnoga druga problemska područja, kao element koji doprinosi daljnjem kreiranju društvenih smjerenja i obratno. Pri tome postoje mnogi razlozi koji su doveli do toga da se emocije sporo uvode kao regularan sociologijski fenomen, od novovjekovno-mehanicističko-tehničke slike svijeta, te Descartesove podjele na tijelo i um, do kognitivističkog pristupa utemeljitelja sociologije te dominacije racionalističkog mita, koji su svi zajedno odredili suvremenu znanstvenu a tako i praktičnu misao.² No kako postoje različiti pristupi prema emocijama iz različitih disciplina, prvo treba definirati okvire sociologijskog pristupa, kojem su važni samo oni aspekti emocija koji se mogu povezati s ostalim društvenim procesima i fenomenima. Time uokvirujemo fenomen unutar sociologije. Za takav pothvat ipak je najprije potrebno osigurati istraživačku, kategorijalnu i konceptualnu bazu. Stoga treba odrediti što su to emocije za sociologiju i kako su povezane s društvenim djelovanjem i odnosima. U nastavku iznosim osnovne pokušaje određivanja veza između društva i emocija te pokušaje sociologijske konceptualizacije emocija.

SOCIOLOGIJSKI PRISTUPI EMOCIJAMA

Gledajući s metodološke razine postavlja se pitanje o tome da li emocije utječu na društvenu strukturu i procese ili su posljedica njihovih utjecaja. Terpe (1999) je u tom smislu identificirala dva pristupa emocijama. Prvi pristup promatra emocije kao zavisnu varijablu, pri čemu su emocije shvaćene kao *posljedica* društveno-kulturnih odnosa i posljedica društvenih značenja koji proizlaze iz kulturalnih obrazaca. Drugi pristup razmatra emocije kao nezavisnu varijablu koja *sudjeluje u kreiranju* društvene stvarnosti.

---

1 Inspiraciju pronalazim kod Ivana Kuvačića (2004:24) koji kaže: »pravi zadatak nije opisivanje i analiza onog što je na površini i što se jasno vidi, već pronalaženje skrivenih činitelja koji su ključ za razumijevanje događaja«.

2 Barbalet (2001) detaljno navodi razloge koji su uzrokovali dugogodišnje izostavljanje emocija u sociologiji te kritizira mit o racionalnosti.

U prvom pristupu emocije predstavljaju objektivni fenomen koji je definiran interakcijom i odnosima, primjerice kategorijama moći i statusa (Kemper, 2006) ili značenjima propisanim kroz društvene uloge (Hochschild, 2003). U drugom, emocije su ključna varijabla u konstruiranju stvarnosti, jer više nego kognitivne snage utječu na stvaranje društvenih odnosa, te se može govoriti o emocionalnoj konstrukciji stvarnosti koja pojašnjava kako nastaje društveni realitet (Collins, 1990; Terpe, 1999). Osim toga, Kemper (1978, 1990) je dao važan doprinos raspravi oko pitanja kako su emocije nastale – društveno ili biološki, iz koje su proizašla dva osnovna proturječna gledišta na emocije: *biologističko* i *konstruktivističko*. Prema prvom, emocije su biološki utemeljene te uvjetovane genetskim nasljeđem, dok su prema drugom gledištu uvjetovane društvom i kulturom. Kemper (1978, 1990) nastoji integrirati oba pristupa uz argumente da samo međuodnos ove dvije razine analize može pomoći u razumijevanju društvenih procesa i emocija, pretpostavljajući da su emocije istovremeno biološki utemeljene i društveno konstruirane, te ih sociologija treba razmatrati s obje pozicije.

S obzirom na paradigmatičke pravce čija je produkcija u zadnje vrijeme sve veća, može se okvirno govoriti o sljedećim osnovnim pristupima unutar sociologije koje navodim uz izuzetno kratko razjašnjenje.³

Evolucijski pristup (Kardum i Gračanin, 2004) razmatra emocije kao biološke adaptacije na okolinu koje su čovjeku omogućavale evolucijsku prednost. Njihov utjecaj je značajan za udruživanje, pronalaženje partnera, odgajanje potomaka i izbjegavanje opasnosti. Emocije se definiraju kao sinkronizirana reakcija na događaje koji su važni za opstanak, ciljeve i potrebe čovjeka te zajednice. Situacije koje su bile važne za preživljavanje čovjeka kao što su borba, gubitak statusa, odnosi u zajednici i reprodukcija, doveli su do selekcije adaptacija u kojima su se razvile emocije. One su rješenja za problem usklađivanja podsustava u organizmu, te organizma s okolinom, s ciljem preživljavanja. Ukratko, emocije su filogenetski vrlo stari mehanizmi koji su nastali procesom evolucije čija je funkcija brzo i pouzdano rješavanje važnih životnih problema tj. opstanak ljudske vrste.

Teorije moći i statusa (Kemper, 2006; Turner i Stets, 2006) razmatraju utjecaj moći (autoriteta) i statusa (prestiza/poštovanja) na pobuđivanje emocija. Osnovna teza je da akteri/ce na višoj poziciji moći i statusa iskušavaju zadovoljstvo te pozitivne emocije (pouzdanje, zadovoljstvo) dok oni/e na nižim pozicijama iskušavaju manjak samopouzdanja i negativne emocije (strah, krivnju, depresiju, ljutnju). Postoje varijacije, pa ako akteri/ce sebi pripisuju dogovornost za smanjenje statusa i moći onda osjećaju sram i krivnju, a ako ju pripisuju drugima onda prema njima osjećaju ljutnju i agresiju. Strukturalni uvjeti i pozicija u hijerarhijskoj ljestvici određuju pozitivne ili negativne emocije, s time da se različite karakteristike kao što su rod, etnicitet, profesija, itd. različito

---

3 Nemamo namjeru dati puno prostora na prepričavanje dosadašnjih teorija o emocijama unutar sociologije, jer navedeni pregledi već postoje u vrlo opširnom i temeljitom obliku u: Stets i Turner (2006); Turner i Stets (2005, 2006). Stoga ih objašnjavam samo toliko da bi se razumjela daljnja rasprava kojoj cilj je u radu.

vrednuju u široj kulturi pa akteri/ce imaju različita očekivanja u vezi pozicije na kojoj se nalaze, iz čega slijede različite emocije. Kad grupa nižeg statusa pripisuje uzroke svog nižeg statusa vanjskim faktorima ili nekoj drugoj grupi, iskušava ljutnju i mržnju prema drugima, dok se prema svojoj grupi razvija solidarnost. Barbalet (2001) navedenu problematiku podiže na makro razinu te analizira veće populacije, pri čemu zaključuje da postoji različita distribucija straha, mržnje i pouzdanja u makrostrukтури. Distribucija resursa određuje mržnju onih koji nemaju resurse, a strah kod onih koji primjećuju manjak svoje moći ako sebe smatraju za to odgovornima, te mržnju ako druge za to smatraju odgovornima. Zaključno se može reći da nejednaka distribucija moći, statusa i resursa kod individua i kolektivnih aktera generira specifične emocije ovisno o tome kome se pripisuje uzrok za nejednaku distribuciju.

Dramaturške teorije (Turner i Stets, 2005, 2006; Hochschild, 2003a, 2003b) primarno su usmjerene na upravljanje impresijama i strategijsko ponašanje koje akter/ica koristi da bi se uskladio/la s kulturalnim pravilima o emocionalnom ponašanju. Baziraju se na Goffmanovim idejama o dramaturškom predstavljanju idealne slike o sebi, te na konceptima upravljanja impresijama po kojima ljudi izvode uloge za društvenu publiku. Akteri/ce ulažu napore u smjeru strategijske akcije koja je dirigitirana od strane kulturalnih skripti, da sebe prezentiraju u skladu s emocionalnom ideologijom, koja precizno definira koje se emocije u kojem kontekstu smiju i trebaju izraziti. Posljedica toga je svakodnevna manipulacija s emocionalnim izražajima u skladu s »normama osjećanja« (Hochschild, 2003b) zato da bi se postigla mikro-ekonomsku i mikro-političku prednost u interakciji. Kultura definira očekivanja o tome koje emocije u kojem kontekstu trebaju biti izražene, pa su akteri/ce primorani/e upravljati emocionalnim impresijama, pri čemu se najčešće radi o konfliktu između emocionalnih pravila i ideologije te stvarnih osjećanja.

Teorije simboličkog interakcionizma (Fields i sur., 2006; Shott, 1979) promatraju *ja* i identitet kao centralnu dinamiku koja se nalazi iza emocionalnog uzbuđenja, oslanjajući se na radove Meada. Pretpostavlja se da su *ja* i identitet kontekstualno ovisni te da je ponašanje aktera/ice orijentirano prema cilju da potvrdi svoj *ja* kod ostalih. Akter traži potvrdu od drugih koja bi bila u skladu s njegovim samo-poimanjem, pa ukoliko dobije potvrdu osjeća pozitivne emocije (radost, zadovoljstvo, ponos), ako ne dobije potvrdu onda negativne (sram, tugu, strah, ljutnju). Na aktera/icu se gleda kao na motiviranog da ostvari pozitivne emocije preko potvrde svog samo-poimanja. Slično stoje stvari i s pitanjem identiteta. Ako je reakcija drugih nepodudarajuća s identitetom razvijaju se negativne emocije, a obratno pozitivne. S druge strane emocije signaliziraju da li događaji iz okoline podržavaju ili ne podržavaju osobna značenja. Ukoliko događaji podržavaju značenja onda se razvijaju pozitivne emocije, a ako ne onda negativne. Kako za svaki identitet postoje standardi koji su kreirani od društvenih značenja koja predstavljaju okvir za regulaciju ponašanja, akteri/ce se prilagođavaju kulturalnim očekivanjima i standardima čime usmjeravaju svoje emocionalno ponašanje.

Ritualne teorije (Collins, 1990; Summers-Effler, 2006) preuzimaju Durkheimov koncept »kolektivnog uzbuđenja« koje nastaje u ritualima koji su vođeni totemskim sim-

bolima. Ritual potiče kolektivno uzbuđenje u kojem se podiže pozitivna emocionalna energija što ima za posljedicu povezivanje s grupnim simbolima, nakon čega raste solidarnost i iskustvo pripadnosti grupi. Pretpostavlja se da je akter/ica motiviran/a da traži povećanje pozitivne emocionalne energije. Kapacitet za povećanje pozitivne emocionalne energije je kulturalno posredovan ritualima, značenjima i zajedničkim okupljanjem. Ritual i njegove emocionalne posljedice postavljaju se kao središte socijalnog života, čije se manifestacije nabolje mogu vidjeti u ponašanju malih grupa, većih kolektiviteta te masovnih okupljanja. Ovaj teorijski pristup je najpogodniji za analiziranje kolektivnog emocionalnog uzbuđenja, primjerice vezanih uz sport, velika događanja, demonstracije i socijalne akcije u kojima ritmična sinkronizacija okupljenih tijela rezultira pojačanim pozitivnim ili negativnim emocijama.

Kulturalne teorije (Denzin, 1990; Hochschild, 2003a, 2003b) naglašavaju utjecaj kulturalnih vrijednosti i normi koje preko emocionalnih predodžbi oblikuju životno iskustvo. Primjerice mediji (filmovi, reklame) sugeriraju kulturalne emocionalne kodove koji se internaliziraju u osobama te tako određuju emocionalno iskustvo, koje se na površini čini individualno ali je zajedničko cijeloj populaciji. Tržišna i medijska sfera kao i kulturalne norme propisuju okvire emocionalnog ponašanja te time kreiraju osobno emocionalno iskustvo. U tom smislu emocije su objektivizirane kulturom i reproduciraju se kroz kulturalne institucije. Institucije oblikuju emocije te tako posreduju življeno emocionalno iskustvo⁴, određuju kontekste i situacije u kojima se treba biti sretan ili frustriran; kreiraju povezanost s artefaktima koji nude sreću i zadovoljstvo ako ih se kupi. Na taj način kultura određuje emocionalno ponašanje u privatnim i formalnim odnosima. Osim toga tržište rada i društvena podjela radnih uloga povlači za sobom norme emocionalnog ponašanja, koje su specifične za pojedina radna mjesta. Primjerice od stjuardesa, tajnica i odgajateljica se očekuje određeni »emocionalni rad« (Hochschild, 2003b), uglavnom pozitivne emocije. Iz navedenog slijedi da emocionalno iskustvo mora biti opisano i povezano sa strukturalnim i kulturalnim formacijama koje ga okružuju.

Teorije razmjene (Lawler i Thye, 2006) pretpostavljaju da ljude na ponašanje motivira razmjena nagrada i koristi te izbjegavanje štete i kazne. Bazični model sugerira da ljudi izbjegavaju štetu i ulažu investicije da bi primili nagradu od drugih s ciljem da doživljavaju pozitivne emocije. Pozitivne emocije se javljaju kad osoba primi nagradu a negativne ako nagrada izostaje. Očekivanja, proces usporedbe s drugima, te pripisivanje uzroka profita ili gubitka također određuju pozitivne ili negativne emocije. Ako se uzroci profita/nagrade pripišu društvenoj jedinici kojoj se pripada, onda raste pozitivna emocionalna povezanost s njom, ali ako se šteta pripisuje drugom kolektivitetu onda prema njemu raste mržnja, ljutnja, agresija. U tom smislu pozitivne emocije jačaju koheziju i povezanost s pripadajućom grupom, a negativne emocije potiču neprijateljstvo prema drugim društvenim kolektivitetima. Iz toga se može zaključiti da je zajednička

---

⁴ Primjerice, filmovi kao vizualna reprezentacija društva posreduju kulturalno iskustvo.

emocionalna povezanost baza za koordiniranje socijalnim akcijama, te da se socijalni red lakše održava ako su članovi/ce pozitivno povezani/e s pripadajućom socijalnom grupom. Na taj način socijalna struktura može jačati ili slabiti emocionalnu povezanost unutar grupe i socijalne mreže, što može biti baza za socijalni red i solidarnost.

ŠTO SU EMOCIJE ZA SOCIOLOGIJU?

Iz navedenih pristupa iščitavam niz problema, nedostataka te ključnih momenata koji su ostali neriješeni, a imaju za posljedicu nejasno određivanje pitanja što emocije, kao predmet proučavanja, znače u sociologiji.

Prvi problem navedenih pristupa tiče se njihova *fokusiranja na mikro plan*, što rezultira svojevrsnim psihologiziranjem, te izbjegavanjem osvjetljavanja makro-društvenih procesa. Naravno, kao što će se u nastavku pokazati, bez preciznog utvrđivanja što su to emocije za sociologiju ne može se osvjetliti makro pristup pa je posuđivanje koncepata iz dodirnih disciplina bila jedina održiva opcija. Dakako i s nečim treba početi. Dakle, ukoliko teorije uglavnom zauzimaju mikro pristup te su usmjerene na licem-u-lice interakciju ili odnose u/među grupama, ostaje neistraženom veza između društvenih gibanja i emocija. Osim toga, takav pristup ne omogućava povezivanje emocija sa suvremenim makro društvenim fenomenima.

Drugi problem je teorijska usmjerenost samo na *međuljudsku interakciju* čime su potpuno izostavljene emocije prema artefaktima, ne-ljudskim bićima, okolini, svijetu i prirodi. Smatram da je za sociologiju jako važno primijetiti da osim interpersonalne emocionalnosti postoje i mnogi drugi oblici emocionalnosti koji određuju društvena ponašanja i suvremene makro fenomene. Primjerice emocije prema predmetima koji nas usrećuju pa ih kupujemo, emocije straha od terorizma, emocije poštovanja prema institucijama, emocije ljubavi prema znanosti i knjigama, nedostatak pozitivnih emocija prema prirodi itd. Ovakav pristup omogućava da emocije promatramo i kao bitnu varijablu u razumijevanju odnosa prema životu, što je naznačio Cifrić (2007).

Treći problem je *nedostatak jasne i eksplicitne definicije emocija* unutar sociologijskih okvira. Primjerice, neki osnovni zaključci navedenih doprinosa mogu se sumarno generalizirati: ritmična sinkronizacija tijela potiče grupne emocije koje stvaraju solidarnost, potvrda samo-poimanja potiče pozitivne emocije koje su poticaj za djelovanje, okrivljavanje druge grupe potiče negativne emocije prema njoj, profitabilna razmjena rezultira pozitivnim emocijama, moć i status odnosi određuju emocionalnost, adaptacijska funkcija emocija kreira društvenost, emocije pokreću društvenu akciju. Iako nemam namjeru umanjiti važnost navedenih doprinosa koji su napravili veliki korak u osvjetljavanju odnosa između emocija, djelovanja i društva, želim usmjeriti pažnju da, po mom mišljenju, u tom koraku nije utvrđena precizna sociologijska konceptualizacija i definicija emocija.

Četvrti problem tiče se *termina* koji nisu jednoznačni, pa emocije prvo treba sociologijski definirati, konceptualno pojasniti te potom povezati s osnovnim sociologijskim terminima, da bi se nakon toga odredili specifični paradigmatički zahvati koji osnovnu

definiciju emocija prilagođavaju svojim nastojanjima. To ujedno znači da ovisno o tome kako i iz kojeg kuta na emocije gledamo tako ćemo kreirati pristup i problem. Stoga se može reći da fokus određuje sociologijsku konceptualizaciju emocija a ne predmet sam, pa stavljanje naglaska na način kako se pristupa emocijama, može riješiti problem s određenjem emocija u sociologijskim terminima.⁵ Dakle, ako se emocije stave u okvire sociologijskog razmišljanja, s obzirom da se istom predmetu može prilaziti iz raznih uglova, to znači da ih treba približiti specifično sociologijskom kutu gledanja i povezati s osnovnim sociologijskim kategorijama.

Stoga je moja osnovna teza da kretanje prema sociologijskom promišljanju odnosa emocija, društva i okoline treba biti utemeljeno na preciznom određenju onoga što se podrazumijeva pod pojmom emocija unutar sociologije, tako da se prvo proradi na sociologijskom uokvirivanju pojma emocija. U tom smislu moguće je više *razina* kategorizacije emocija.⁶ S obzirom na njihovu kvalitetu možemo ih shvaćati: kao dugotrajne ili kratkotrajne; kao burne ili suptilne (kad nema vidljivog tjelesnog uzbuđenja); kao pozitivne i negativne. S obzirom na njihove *uzroke*: kao neuro-biološki uvjetovane; kao kulturalno i društveno uvjetovane. S obzirom na njihovu *vidljivost*: kao manifestne ili latentne; kao osvijestene ili nesvjesne. S obzirom na *povezanost* s racionalnošću: kao interaktivne s racionalnošću i kao nezavisne. S obzirom na *poziciju* i osnovno svojstvo: kao proces i stanje društva; kao proces u osobi i stanje osobe; kao proces među osobama; kao proces između okoline (priroda, ne-ljudska bića, artefakti, apstraktni objekti...), osoba i društva.

Oslanjajući se na navedene kategorije sociologija bi se trebala baviti dugotrajnim, suptilnim, latentnim emocijama, povezanim s racionalnošću, koje su kulturalno-društveno uvjetovane te pozicionirane unutar društva kao njegovo stanje, koje su usmjerene prema objektima iz okoline, te kao one koje određuju društvene procese.⁷ Tek sada slijedi odrediti emocije sociologijski, pronalaženjem sociologijskog zahvata koji podrazumijeva da se one stavljaju u vezu s društvom i društvenim fenomenima. To znači odrediti emocije u terminima interakcije, društvene strukture i procesa, društvene akcije i značenja. U

---

5 Ivan Kuvačić (2004:16) navodi da sociologiju definira specifično sociološki kut gledanja, pa »razgraničenje ne polazi od predmeta proučavanja, već od načina kako se tom predmetu pristupa«.

6 Ova kategorizacija je posredno preuzeta iz literature kao posljedica desetogodišnjeg promišljanja i čitanja o emocijama u okvirima sociologije, ekologije, biologije, psihologije, psihijatrije, filozofije i antropologije, te apstrahiranja mase nalaza do kojih su došli autori/ice. To znači da je sastavljena kao pokušaj odgovaranja na pitanje, na koji se način emocije generalno, bez navođenja pojedinih emocija (sram, ljutnja, tuga, radost, mržnja, strah, ljubomora itd), mogu sistematizirati s obzirom na uzroke, povezanosti s drugim fenomenima, poziciju, vidljivost i način pojavljivanja. Ujedno želim reći da time kategorizaciju svakako nisam iscrpila već se radi samo o pokušaju.

7 Uvođenjem kategorije emocija u odnos prema okolini i ne-ljudskim bićima može se razvijati bioetički i socijalno-ekološki pristup. U tom su me smjeru inspirirale slijedeće ideje: »senzibilnost prema životu« (Cifrić, 2007:80) te »emotivnost kao motiv čovjekova postupanja prema biljkama i životinjama« (Cifrić, 2007:83), koje mogu poslužiti kao važne sastavnice u objašnjavanju društvenog djelovanja koje ugrožava život i ne-ljudska bića. Razvijanje takvog pristupa mi je prvotno bio osnovni cilj, ali kako nisam bila zadovoljna konceptualizacijom emocija u sociologiji, krenula sam prvo putem utvrđivanja emocija kao sociologijske varijable koja određuje društvena ponašanja, i koja je od društva određena, kao osnovnim motivom ovog rada, da bih za kasniju socijalno-ekološku i bioetičku raspravu te istraživanja, iz perspektive sociologije.

tom smislu Shilling (2002) navodi da se problem s uvođenjem emocija u sociologiju, za sada, ne rješava na pravi način jer teoretičari/ke uglavnom izbjegavaju oslanjanje na klasičnu sociologijsku bazu. Odbacivanje generalnih koncepcija i reduciranja rasprave na pitanja individualnog osjećaja, ozbiljno može štetiti daljnjem razvoju sociologije emocije. Stoga predlaže orijentaciju utemeljenu na osnovnim klasičnim doprinosima, u dva smjera, prvu prema analizi *socijalnog reda* (Comte i Durkheim) i emocija, drugu prema analizi *socijalne akcije* (Simmel i Weber) i emocija. Barbalet (2002) također sugerira da emocije mogu biti organizacijski princip u istraživanju i objašnjavanju društvenog života ali ako su konceptualizirane tako da povezuju strukturu i aktera/icu. Naime, u analizu funkcioniranja društvenog reda i strukture trebalo bi se uključiti emocije, s obzirom da nema akcije koja se dešava bez emocionalne uključenosti.

S obzirom na navedene prijedloge i kritike u daljnjem tekstu pokušat ću postaviti početne osnove koje smjeraju prema definiranju emocija u terminima »društvenih činjenica« i »društvenih struja« (Durkheim, 1999, 1997), čime nastavljamo s prijedlozima koji bi pomogli uspostavljanu sociologijske definicije emocija.

EMOCIJE KAO DRUŠTVENA ČINJENICA

Kroz promišljanje o tome koji proces/stanje čini skoro svako ljudsko djelovanje, zaključila sam da su emocije jedan od takvih procesa/stanja. Pri tome pretpostavljam da su emocije istovremeno i unutar osobe ali i unutar društva kao društvene činjenice, čime se pokriva i makro i mikro pristup. Predloženo poimanje emocija utemeljila sam usputnoj sugestiji Barbaleta (2001:9) »emocija je društvena činjenica«. No kako je sugestija, po mojem mišljenju, ostala nerazrađena, da bi ju pobliže pojasnila nužno je nakratko posvetiti se Durkheimovoj teoriji o društvenim činjenicama kao predmetima sociologije. Time sociologijsku konceptualizaciju emocija razvijam na temeljima Durkheimovog pristupa. U nastavku ću ključne momente Durkheimovih (1999, 1997, 2003) zaključaka te Thompsonovih (2002) interpretacija o Durkheimu, točku po točku, povezivati sa shvaćanjima teoretičara/ki koji/e su eksplicite navodili problematiku veze emocija i društva u cjelini, da vidim da li je moguće ustvrditi da su emocije društvena činjenica, te ih preko toga sociologijski konceptualizirati.

Društvene činjenice su *impersonalna* društvena sila koja strukturira ljudsku akciju, pri čemu imaju razne stupnjeve kristalizacije, morfološke (vidljiva sfera), institucionalne (normativna sfera), kolektivne predodžbe (simbolička sfera) (Durkheim, 1999; Thompson, 2002). U tom smislu Barbalet (2001) je opširno analizirajući ključne aspekte socijalne strukture pokazao da su emocije fundamentalne za objašnjavanje socijalnog ponašanja, one konstituiraju institucije, odnose i društvene procese. Strah, mržnja, sram i pouzdanje igraju po njemu veliku ulogu u društvenim procesima. Pri tome je važno razlikovati prednje, vidljive emocije od pozadinskih, koje nisu tako vidljive ali određuju društvenu akciju. Prema Hochschild (2003b) emocije se iskušavaju u sladu s »normama osjećanja« koje time određuju društvena ponašanja i djelovanje. Društvo koristi i deter-

minira emocije da bi čovjeka uvuklo u proizvodno-potrošačke procese, čime on postaje instrument opstanka društveno-tržišne logike. Autorica daje preciznu argumentaciju navedenih teza kroz analizu društvenog upravljanja emocijama preko »normi osjećanja«, ideologije i stratifikacije, te zaključuje da društvena kontrola emocija određuje način emocionalnog označavanja, interpretacije, izražavanja i doživljavanja (Hochschild, 2003b). Sličnim tonom Denzin (1990) navodi važnost emocionalnih predodžbi koje se utiskuju u aktere/ice preko »institucija-koje-stvaraju-kulturu« (*culture-making-institutions*) (Denzin, 1990:103), misleći primarno na medije, čiji je cilj postaviti recept za življeno emocionalno iskustvo. Slijedi zaključak da emocije, kao društvene činjenice, strukturiraju društvenu akciju preko procesa socijalizacije u emocionalnu kulturu društva, pri čemu se kristaliziraju kroz normativnu sferu, te kroz kolektivne predodžbe, kao internalizirani obrasci emocionalnog iskustva i izražavanja.

Društvene činjenice imaju karakteristike *izvanjskosti*, *prinudnosti* i *općenitosti* (Durkheim, 1999; Thompson, 2002). S te pozicije gledanja emocije su unutar društva kao rezultat i posljedica socijalnih procesa (Barbalet, 2002) – što upućuje na njihovu izvanjskost s obzirom na osobu, te ne postoji društvena akcija koja nije potaknuta emocijama (Barbalet, 2002) – što upućuje na njihovu generalnost. One vrše prinudu nad pojedincima tako što određuju ponašanje u smjeru propisanom od strane društvenih normi, društvenih značenja i društvenih očekivanja (Hochschild, 2003a, 2003b; Barbalet, 2002; Fisher i Chon 1989). Slijedi da emocije, kao društvene činjenice, imaju karakteristike izvanjskosti, prinudnosti i generalnosti.

Kolektivne predodžbe su društvene činjenice kao načini na koje grupa shvaća sebe s obzirom na relaciju s objektima koji na nju utječu. One su društveno generirane, reprezentiraju društveno shvaćanje, strukturalno se podudaraju s društvenom organizacijom, relativno su autonomne – imaju svoja pravila (Durkheim, 1999; Thompson, 2002). Slično tome emocionalna shvaćanja i označavanja su također društveno generirana, nametnuta odgojem, te određuju relaciju prema svijetu (Milton, 2002). Emocionalne predodžbe su usvojene socijalizacijom (Hochschild, 2003a, 2003b; Shott, 1979), utjecajem medija (Denzin, 1990), one ovise o strukturalnoj organizaciji moći i statusa (Kemper, 1978), razvijaju svoja vlastita »pravila osjećanja« (Hochschild, 2003a, 2003b), te reprezentiraju opća društvena značenja (Denzin, 1990; Fields i sur., 2006). Iz navedenog može se zaključiti da su emocionalne predodžbe društvene činjenice koje određuju način odnosa sa svijetom, društveno su generirane, reprezentiraju društveno shvaćanje, strukturalno su povezane s društvenom organizacijom te imaju svoja pravila.

Društvene struje su društvene činjenice koje nemaju jasnu kristalizaciju, ali imaju objektivnost i dolaze osobi izvana (Durkheim, 1999, 1997). One su set značenja koji je rasprostranjen među osobama kao tendencija cijelog društvenog tijela (Durkheim, 1999, 1997; Thompson, 2002).

Prilog tezi da se emocije u obliku emocionalnih struja pokazuju kao objektivnost nametnuta izvana sa svojim značenjima koja oslikavaju tendenciju cijelog društva daju analize o kulturalnim utjecajima na doživljaj straha (Povzanović, 1991), te o političkim

manipulacijama sa strahom u nacionalnim okvirima (Koradi, 1985). Primjerice, društveno modificiran strah⁸ »krnji slobodu odlučivanja« (Neuman, 1992: 227) pa društvo kreira strah da bi čovjeka držalo u nesvjesnoj podložnosti te da bi upravljalo njegovim ponašanjima i težnjama. Nadalje, tržište koristi i kreira čovjekove emocije (Horney, 1987) da bi se masa držalo u nesvjesnoj podložnosti konzumerizmu, konformizmu i poslušnosti kao proizvedenim cilja ostvarivanja težnji ovladavanja nad ljudskim bićima i prirodom. Slično tome Fromm (1989) polazi od pretpostavke da čovjekove sklonosti od ljubavi do mržnje do žudnje za moći nisu samo biološki utvrđene već proizlaze iz društvenog procesa koji ih uobličava. Utjecaj nije jednosmjern jer se strasti, želje i emocije mijenjaju kao rezultat društvenog procesa koji uobličuju svakodnevni život. Slijedi da se emocije manifestiraju kao emocionalne struje koje nisu eksplicitno vidljive, ali imaju objektivnost i dolaze osobi izvana.

Društvena činjenica je utvrđen ili ne način djelovanja, koji na osobu vrši izvanjsku prisudu, općenit je u danom društvu i posjeduje vlastitu opstojnost (Durkheim, 1999). Argumentacija ove definicije proizlazi od samog Durkheima koji nalaže da se društvene činjenice sastoje u »načinima, djelovanja, mišljenja i *osjećanja*, izvanjske su pojedincu i obdarene prinudnom snagom na osnovi koje mu se nameću« (Durkheim, 1999:25) (kurziv K. S.). Uostalom, Durkheim na izuzetno puno mjesta spominje osjećaje kao društvene činjenice⁹. Nadalje, gore navedeni autori, eksplicite na razne načine obrazlažu tezu da su emocije društveno konstruirane (Povranović, 1991), i općenite (Koradi, 1985), da vrše prisudu nad pojedincima (Neuman, 1992; Barbalet, 2001; Denzin, 1990), te iako mogu biti nevidljive, što je društvu u interesu, one posjeduju opstojnost (Horney, 1987; Fromm; 1989). Emocionalni obrasci koji se podudaraju s emocionalnim normama izvanjski su za osobu, imaju prinudnu moć te odgovaraju obrascima cijelog društva kojeg time podržavaju¹⁰. Dakle, emocije su društvene činjenice, kao kolektivne predodžbe i društvene struje, koje nisu uvijek jasno iskristalizirane, ali posjeduju karakteristike prinudnosti, te generiraju ljudsku akciju.

---

8 Razne strukture društva modificiraju forme straha koje se institucionaliziraju te tako postaju sredstvo održavanja vlasti, čime strah postaje pobuda da se poštuje poredak. (Neuman, 1992)

9 Navodim samo neke citate: »Stvaralački uzroci zajedničkih predodžaba, *osjećaja* i sklonosti nisu stanovala stanja svijesti pojedinaca, nego uvjeti u kojima se nahodi društveno tijelo u cijelosti« (Durkheim, 1999:101). »Razlog je tome činjenica da ti *osjećaji* proizlaze iz kolektivnog uređenja, a nipošto nisu njegovom osnovom« (Durkheim, 1999:102). »Ne može biti društva koje ne bi osjećalo potrebu da, u redovitim intervalima, održava i učvršćuje kolektivne *osjećaje* i kolektivne ideje od kojih se sastoji njegovo jedinstvo i osobnost. A to moralno obnavljanje može se postići samo kroz sastajanja, skupove, kongregacije, na kojima pojedinci zbliženi jedni s drugima iznova potvrđuju zajedničke *osjećaje*; otuda ceremonije koje se po prirodi ne razlikuju od doslovno religijski ceremonija, ni po cilju, ni po rezultatima koje proizvode, niti po upotrijebljenim postupcima.« (Durkheim, 2003:396); (kurziv K. S.).

10 Briggs (2001) je pokazala da, iako se smatra da su osnovne emocije urođene (ljutnja, strah, sreća, gađenje, ljubomora), emocija ljutnje, njeno doživljavanje i izražavanje, ovisi o kulturno-društvenim utjecajima, tako da neke tradicionalne zajednice imaju potpuno različitu lepezu emocionalnosti od zapadne kao i različite setove emocija (neke emocije nemaju).

EMOCIONALIZACIJA DRUŠTVA

Iz svega navedenog može se zaključiti da je regulacija ponašanja u skladu s društvenom strukturom i procesima najznačajnija funkcija emocija kao društvenih činjenica. Proces tržišnog korištenja emocija, društvenog kreiranja emocija te njihovo povratno djelovanje na održavanje odnosa, može se konceptualizirati kao svojevrsna emocionalizacija društva. Emocionalne predodžbe kao društveni pritisak determiniraju emocionalna iskustva i izražaje koji organiziraju društveni život. U tom smislu Durkheim smatra da se unutrašnji milje društva internalizira u individuu, pa tako postoji podudarnost između organizacije društva i kolektivnih predodžbi čime se društvo kontinuirano reproducira (Thompson, 2002). Društvo kroz socijalizaciju utiskuje emocionalne predodžbe, emocionalne norme i kodove u aktere/ice što rezultira odgovarajućim emocijama koje potiču daljnja emocionalna ponašanja koja su u skladu s organizacijom društva i obrascima odnosa. Nadalje, po Durkheimu izvore društvenih fenomena treba tražiti u unutrašnjoj konstituciji društva (Thompson, 2002), tako izvore emocionalnosti možemo tražiti u unutrašnjoj konstituciji suvremenog zapadnog tržišnog društva, koje koristi emocije da bi se reproduciralo, primjerice, tako što kreira emocionalno potaknutu potrošnju. Konstruirane emocije potiču na djelovanje koje je društveno prihvatljivo, primjerice podložnost autoritetima, poslušnost i konzumerizam. Cijela tržišno-marketinška sfera suvremenog društva koristi se emocionalnim porukama i direktno komunicira s emocionalnošću da bi pobudila čovjeka na akciju kupovanja i kreditiranja. Durkheim je u tom smislu naznačio važnost otkrivanja skrivenih institucionalnih i društvenih funkcija koje omogućavaju održavanje društvene strukture (Thompson, 2002). Emocije u tom smislu mogu imati latentnu, ne toliko vidljivu funkciju održavanja društvenog sistema koju treba preciznije osvijetliti. One mogu predstavljati socijalne integrirajuće kao i dez-integrirajuće snage, koje specifično određuju privatne i javne odnose, ponašanja i djelovanja koji omogućavaju opstanak cijelog društvenog tijela.

Pri tome je važno naglasiti da društvena svijest, iako vrši pritisak na pojedinaca, time nije opredmećena, niti se u slučaju društvenih činjenica koje vrše prinudu radi o realizmu i supstancijalizmu¹¹. Ne isključuje se cijeli niz individualnih nijansi, već se ustanovljava da je »polje dopuštenih varijacija ipak ograničeno« te prije ili kasnije dospijeva se do granice koja se ne može prijeći (Durkheim, 1999:18). Ukratko, fenomen emocija, iako je najčešće latentan, razotkriva se preko emocionalnih predodžbi, emocionalnih struja, emocionalnih normi i internalizacije. Preko tih izvanjskih obilježja može se zaključiti da su emocije povezane s bitnim svojstvima društva kao što su prinuda, red, kontrola i organiziranje svakodnevnog života. U tom smislu jedna od društvenih funkcija emocija je održavanje društvene strukture te opstanka i reprodukcije samog društva što sam označila kao fenomen emocionalizacije društva, koji tek predstoji sociološki razraditi.

---

11 »Unatoč tome što smo u brojnim navratima obznanili da svijest, kako pojedinačna tako i društvena, nije za nas ništa supstancijalno, nego je tek više ili manje sustavna cjelina pojava *sui generis*, optuživali su nas za realizam i ontologizam« (Durkheim, 1999:7).

KONCEPTUALIZACIJA EMOCIJA SOCIOLOGIJSKI

Iako su gore navedeni radovi unutar sociologije emocija izbjegavali jasnu definiciju emocija, njihovi doprinosi su izuzetno značajni jer su jasno pokazali da je za sociologiju važno analizirati emocionalne odnose. Svaki pojedini doprinos omogućio je osvjetljavanje specifičnog segmenta emocija koji su svi zajedno, ako apstrahiramo, uspjeli pokazati da postoje konkretni društveni aspekti emocija i da se s njima treba pozabaviti. Stoga je sociologijska konceptualizacija emocija, koja se može oslanjati na sintezu navedenih doprinosa, izuzetno važna da bi se sociologijski pristup emocijama precizno utvrdio i razgraničio od drugih disciplina, te da bi se izbjeglo rastakanje na druge discipline.¹² Osnovni cilj ovoga rada je iskristalizirati sociologijski pristup emocijama, da bi se došlo do njihovog jasnog definiranja unutar sociologijskih koncepata¹³. S tom pretpostavkom da konceptualizacija pomaže određenju predmeta istraživanja i uz namjeru da emocije odredim kao predmet sociologijskog istraživanja, predlažem slijedeću sociologijsku konceptualizaciju emocija. Emocije su za sociologiju, i društvena činjenica i komponenta individualne svijesti, koja se jednom kristalizira kao društveni proces koji podrazumijeva značenja, kulturalne skripte i strukturalne odnose; drugi put se pokazuje kao stanje društva, aktera i kolektiviteta koje potiče akciju i društveno djelovanje; treći put kao mehanizam održavanja društvene kontrole preko društvenih struja i predodžbi. Isto određenje s mikro-aspekta pretpostavlja da se emocije kao stanje svijesti kristaliziraju kao unutrašnji proces koji podrazumijeva značenja i koje potiče na akciju. Pri tome se na emocije gleda kao da imaju dvojaki karakter, one su istovremeno i u osobi i u društvu. One su distribuirane po cijeloj makro i mikro sferi, implicitne su u svim formama ponašanja u kojima tek treba pronaći pravilnosti, te otkriti koja emocionalna stanja potiču ljude na određena ponašanja i kako su ta emocionalna stanja generirana. Dakle, emocije su i društvena činjenica i čovjekova osobina, pa su zato zanimljive ali ujedno i problematične za analiziranje, pa im se, u kontekstu sociologije, treba približavati s pozicije zajedničkog dijaloga među paradigmatiskim pristupima, koji bi omogućavao jasnije sagledavanje njihovog odnosa s društvenom problematikom.

ZAKLJUČAK

Rad smjera prema utemeljenju emocija u okvirima sociologijske konceptualne matrice, pri čemu mi je osnovni poticaj bila pretpostavka da polazno konceptualno rješenje određuje kako ćemo vidjeti odnos emocija s društvom, te da pristup određuje koje ćemo aspekte tog odnosa primijetiti. Recimo, ako se uzrok društvenih fenomena može

---

¹² Primjerice na psihologiju koja ima dugotrajniju tradiciju u analizi emocija, i najčešće se smatra da su emocije njezin fenomen.

¹³ Važno je pri tome razumjeti da fenomen emocija ima puno aspekata, biološki, neuralni, psihički, kulturalni i društveni. Sociologija promatra uglavnom društveni aspekt emocija.

objasniti s više razina, te ako pretpostavim vidljivo i nevidljivo lice stvarnosti, preko razumijevanja emocija omogućava se pogled u latentnu stvarnost. Nadalje, sociologijsko određenje emocija osvjetljava širu perspektivu društvenog života, s obzirom da pokazuje da i društvo i čovjek imaju istu dihotomnu strukturu – oba su prožeta i racionalnošću i emocionalnošću. Dok god je jedna strana ove dihotomije sakrivena i neistražena, ne može se raspletati društvena zbrka, a što je zbrka veća to je lakše održavati iluziju i iracionalnu vjeru u najbesmislenije aktivnosti koje su ljudima prodane kao svete. Po nekim autorima takvom stanju doprinosi kognitivističko usmjerenje¹⁴ u sociologiji koje usporava prihvaćanje emocija kao istraživačko-analitičkog predmeta, pri čemu se ne uviđa da njihovo uključivanje u širu sociologijsku raspravu omogućava cjelovitiji pristup društvenim problemima.¹⁵ S druge strane emocije su istovremeno i kompliciran i zanimljiv fenomen jer se rasprostiru, sistemski rečeno, u više analitičkih sfera, u neurobiološku, psihičku, društveno-kulturalnu i ekološku sferu, pa im možemo pristupiti s više razina. Mišljenja sam da je sociologijski interes je osvjetlio njihovu eko-kulturalno-društvenu komponentu, te ih u tom smislu možemo integrirati zajedno s fenomenima iskustva, doživljaja, racionalnosti, normi, vrijednosti, stavova, predodžbi, vjerovanja u jedan cjeloviti okvir. Pri tome želim ponovo istaknuti da je pojedini aspekt emocija vidljiv ovisno o pristupu od kojeg polazimo. Za sociologijski pristup primjereno je da gleda one aspekte emocija koji sudjeluju u stvaranju društvenosti i odnosa sa svijetom te da osvjetli njihovu društvenu determiniranost. Zbog toga sam pokušala predložiti sociologijski utemeljenu konceptualizaciju emocija kao društvenih činjenica, s ciljem razvoja pristupa emocijama kojim bi se izbjeglo rastakanje sociologije na druge dodirne discipline i čime bi se učvrstio sociologijski zahvat prema fenomenima s kojima je emocionalnost povezana. Osim toga, daljnji naponi bi trebali biti usmjereni na teorijsko sažimanje svih paradigmatičkih stajališta kojim bi se osvjetlili i specifični, i strukturalni, i društveni, i akcijski i kulturalni i biološki uvjeti kojima se aktiviraju specifične emocije te načini njihovog izražaja.

I na kraju da kažem, s ciljem da cijelu priču odmaknem od redukcionizma, da mi nikako nije bila namjera ustvrditi da su emocionalni aspekti društvenog ponašanja jedini važni aspekti koji određuju društvo i odnos s okolinom, već sam samo pokušala naglasiti važnost osvjetljavanja specifične emocionalne niti u razumijevanju društvenog tkanja. Pri tome bi bilo zanimljivo u slijedećim istraživačko-teorijskim naporima pokušati objasniti i razumjeti koliko su i kako emocije društveno iskorištavane i konstruirane, s naglaskom na faktore koji uvjetuju takve tendencije te s naglaskom na društvene i životne konzekvence iz toga proizlaze, primjerice ugrožavanje okoliša i života samog. Osim

---

14 Primjerice Barbalet (2001), Kemper, (1990) i Hochschild (2003a) sugeriraju takve navode.

15 Isti autori sugeriraju da je izbjegavanje eksplicitnog uvođenja koncepta emocija u sociologiju uzrokovano krivim gledanjem i krivim shvaćanjem emocija, kao isključivo bioloških i psihičkih procesa. No ukoliko se one shvate kao bitno užlijebljene u društvo, što naglašava ovdje ustanovljena konceptualizacija, onda se potvrđuje potreba da se sociologija njima bavi i otkriva kako one utječu na društvene procese i akcije, te da li su njihova posljedica.

toga, daljnja istraživačko-teorijska nastojanja trebala bi pojasniti distribuciju različitih emocionalnih iskustava u populaciji. Primjerice da li postoje specifični klasteri emocija koji su karakteristični za populaciju s obzirom na socio-ekonomski status, demografske karakteristike, nacionalno-vjersku opredijeljenost, radno mjesto itd. Isto tako trebalo bi osvijetliti emocionalne sadržaje koje sugerira kultura, primjerice preko masovnih medija i normi te utjecaje društvene stratifikacije na emocionalno iskustvo.

LITERATURA

- Barbalet, J. M. (2001). *Emotion, Social Theory, and Social Structure: a Macrosociological Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barbalet, J. (2002). Introduction: Why emotions are crucial. U: Barbalet, J. (ur.), *Emotions and Society*. (str. 1-9). Oxford: Blackwell Publishing.
- Briggs, J. L. (2001). *Never in Anger*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.
- Cifrić, I. (2007). Motivi čovjekovih postupanja prema živom svijetu. *Socijalna ekologija*, 16(1):79-100.
- Collins, R. (1990). Stratification, Emotional Energy, and the Transient Emotions. U: Kemper, D. T. (ur.), *Research Agendas in the Sociology of Emotions*. (str. 27-57). New York: State University of New York Press.
- Denzin, N. K. (1990). On Understanding Emotion: The Interpretative-Cultural Agenda. U: Kemper, T. D. (ur.). *Research Agendas in the Sociology of Emotions*. New York: State University of New York Press. (str. 85-116).
- Durkheim, E. (1997). *Samoubistvo*. Beograd: BIGZ.
- Durkheim, E. (1999). *Pravila sociološke metode*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
- Durkheim, E. (2003). Elementarni oblici religijskog života. U: Cvjetičanin, V., Supek, R. (ur.), *Emile Durkheim i Francuska sociološka škola. Sociološka hrestomatija*. (str. 325-417). Zagreb: Naklada Ljevak.
- Fields, J., Copp, M., Kleinman, S. (2006). Symbolic Interactionism, Inequality, and Emotions. U: Stets, J. E., Turner, J. H. (ur.), *Handbook of the Sociology of Emotions*. (str. 155-178). New York: Springer.
- Fisher, G. A., Chon, K. K. (1989). Durkheim and the Social Construction of Emotions. *Social Psychology Quarterly*, 52(1):1-9.
- Fromm, E. (1989). *Bekstvo od slobode*. Beograd: Nolit.
- Goodwin, J., Jasper, J. M., Polletta, F. (2003). Emotional Dimensions of Social Movements. U: Snow, D. A., Soule, S. A., Kriesi, H. (ur.), *The Blackwell Companion to Social Movements*. Blackwell Publishing. Blackwell Reference Online. 02 June 2007<http://www.blackwellreference.com/subscriber/tocnode?id=g-9780631226697_chunk_g978063122669719>
- Hochschild, A. R. (2003a). *The Commercialization of Intimate Life*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Hochschild, A. R. (2003b). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

- Horney, K. (1987). *Neuroza i razvoj ličnosti*. Titograd: Pobjeda.
- Jasper, J. M., (1998). The Emotions of Protest: Affective and Reactive Emotions In and Around Social Movement. *Sociological Forum*, 13(3):397-424.
- Kemper, T. D. (1978). Toward a sociology of emotions: some problems and some solutions. *American Sociologist*, 13(1):30-41.
- Kemper, T. D. (1990). Themes and Variations in the Sociology of Emotions. U: Kemper, T. D. (ur.). *Research Agendas in the Sociology of Emotions*. (str. 3-23). New York: State University of New York Press.
- Kemper, T. D. (2006). Power and Status and the Power-Status Theory of Emotions. U: Stets, J. E., Turner, J. H. (ur.), *Handbook of the Sociology of Emotions*. (str. 87-113). New York: Springer.
- Kardum, I., Gračanin, A. (2004). Emocije kao adaptacije: Pregled evolucijskih shvaćanja emocija. U: Hrgović, J., Polšek, D. (ur.), *Evolucija društvenosti*. (str. 275-291). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Koradi, H. E. (1985). Pakleni krugovi straha. *Intervju*, (104):28-30.
- Kuvačić, I. (2004). *Uvod u sociologiju*. Zagreb: Golden marketing. Tehnička knjiga.
- Lawler, E. J., Thye, S. R. (2006). Social Exchange Theory of Emotions. U: Stets, J. E., Turner, J. H. (ur.), *Handbook of the Sociology of Emotions*. (str. 295-320).
- McLaughlin, N., (1996). Nazism, Nationalism, and the Sociology of Emotions: Escape from Freedom Revisited. *Sociological Theory*, 14(3):241-261. New York: Springer.
- Milton, K. (2002). *Loving nature: towards an ecology of emotion*. London, New York: Routledge.
- Neuman, F. (1992). Strah i politika. U: Neuman, F. *Demokratska i autoritarna država*. (str. 227-255). Zagreb: Naprijed.
- Povzanović, M. (1991). Antropologija straha. *Kolo – Matica hrvatska*, (3):29-54.
- Shilling, C. (2002). The two traditions in the sociology of emotions. *Sociological Review Monograph*, 50(1):10-32.
- Shott, S. (1979). Emotion and Social Life: A Symbolic Interactionist Analysis. *American Journal of Sociology*, 84(6):1317-1334.
- Stets, J. E., Turner, J. H. (ur.). (2006). *Handbook of the Sociology of Emotions*. New York: Springer.
- Summers-Effler, E. (2006). Ritual Theory. U: Stets, J. E., Turner, J. H. (ur.), *Handbook of the Sociology of Emotions*. (str. 135-154). New York: Springer.
- Terpe, S. (1999). *Die Schaffung der Wirklichkeit durch emotionale Mechanismen*. Halle: Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg.
- Thompson, K. (2002). *Emile Durkheim*. London, New York: Routledge.
- Turner, J. H., Stets, J. E., (2005). *The Sociology of Emotions*. New York: Cambridge University Press.
- Turner, J. H., Stets, J. E., (2006). Sociological Theories of Human Emotions. *Annual Review of Sociology*, 32(1):25-52.

TOWARD SOCIOLOGICAL CONCEPTUALIZATION OF EMOTIONS

Korana Simonović

Summary

Relying on theoretical and research approaches that developed in the last thirty years in the area of sociology of emotions, in the introductory part of the work I am introducing issues that served as the starting point for introducing the phenomenon of emotions into sociological discourse. I continue to give criticism of stated theoretical contributions, state their limitations regarding inadequate sociological conceptualization of emotions, as well as give attention to possible overlapping of all approaches. After this I am proposing guidelines that would lead toward sociological definition of emotions as social facts, so that emotions would be conceptualized not only through micro but also macro sociology, which would enable their connection with key sociological terms such as social order, structure and function as well as meaning and action. I conclude with the assumption that the dialogue between all theoretical scopes within sociology that deal in emotions is crucial for further efforts to understand the connection between modern social events, relation toward life and emotions, and also that such dialogue is possible if basic sociological conceptualization of emotions is established.

Key words: *emotions as social facts, emotional conceptions, emotional currents, emotionalization of society, macro-approach to emotions, sociology of emotions, sociological conceptualization of emotions*

ZUR SOZIOLOGISCHEN KONZEPTUALISIERUNG VON EMOTIONEN

Korana Simonović

Zusammenfassung:

In Anlehnung an theoretische Forschungsrichtungen, die in den letzten dreißig Jahren innerhalb der Soziologie der Emotionen entwickelt wurden, stelle ich im einführenden Teil der Arbeit Fragen dar, die als Ausgangspunkt für die Einführung des Phänomens der Emotionen in den soziologischen Diskurs gedient haben.

In der Fortsetzung richte ich Kritik gegen die genannten theoretischen Beiträge, führe deren Mängel hinsichtlich der inadäquaten soziologischen Konzeptualisierung von Emotionen an und mache auf mögliche Berührungspunkte aller Richtungen aufmerksam.

Danach schlage ich Richtlinien vor, die zu einer soziologischen Definition von Emotionen als sozialen Tatsachen führen würden, wodurch die Emotionen nicht nur mikro- sondern auch makrosoziologisch konzeptualisiert wären, somit wäre ihre Verbindung mit soziologischen Schlüsselbegriffen möglich, wie es z.B. gesellschaftliche Ordnung, Struktur und Wirkung, Bedeutung und Aktion sind.

Ich schliesse mit einer Vermutung ab, dass ein Dialog unter allen theoretischen Reichweiten innerhalb der Soziologie, die sich mit Emotionen befassen, unbedingt nötig ist, wenn man die Beziehung zwischen dem zeitgenössischen gesellschaftlichen Geschehen, der Stellung zum Leben und den Emotionen verstehen will, und dass ein solcher Dialog möglich ist, wenn eine basische soziologische Konzeptualisierung von Emotionen festgestellt ist.

Schlüsselwörter: *Emotionen als gesellschaftliche Tatsachen, emotionale Vorstellungen, emotionale Ströme, Emotionalisierung der Gesellschaft, Makro-Ansatz zu den Emotionen, Soziologie der Emotionen, soziologische Konzeptualisierung von Emotionen*